

Jurij Kozjak, slovenski janičar

Realizem

To delo spada v obdobje slovenskega realizma, ki je trajal od 1849 do 1899.

Značilnosti:

- nasprotje romantiki
- mikajo ga družbena vprašanja in sodobno življenje, ki pa se prikaže takšno kot je
- najbolj ustrezna je proza
- resnično, naravno življenje
- zgradba je preprosta, jezik je pogosto vzet iz vsakdanjega govora in narečij
- poudarek je na epiki, v tem času pridobimo roman in novelo

Predstavniki: Jenko, Jurčič, Levstik in Kersnik

Josip Jurčič

- 4. 3. 1844 na Muljavi pri Stični na Dolenjskem
- Jurčičev ded je rad pripovedoval razne zgodbe, kar je mladega Josipa ustvarjalno vznemirjalo, tako da si je že kot šolar prislužil denar s pisanjem
- gimnazija v Ljubljani
- na Dunaju študiral jezike (slavistika in klasično jezikoslovje), a opustil zaradi revščine
- preživel se je s pisateljstvom, uredniškim delom (urejal je Slovenski narod v Mb, kasneje v Lj) in kot domači učitelj
- 3. 5. 1881 umrl za jetiko

Knjiga – povezava z Jurčičem

Ta povest iz 15. stoletja domače zgodovine je bilo prvo Jurčičevo večje delo. Kakor vse, kar je objavil pred tem, je tudi ta povest v zvezi s smernicami Levstika, ki jih je dal našim pisateljem v spisih Napake slovenskega pisanja in Popotovanje iz Litije do Čateža. To in dedovo pripovedovanje v otroštvu sta usmerila Jurčičev pripovedniški dar.

Že leta 1861 si je Jurčič zapisal v beležnico osnutek za zgodovinsko povest, v kateri je načrtan boj s Turki. V beležnici so zapiski tudi o stiškem samostanu, jami na Krki, turških vpadih na naše ozemlje v 15. stoletju, o Kozjaki, Muljavi.

Poleg pisnih virov, kjer mu je pomagala tudi Valvasorjeva Slava vojvodine Kranjske, so mu prav prišla tudi ustna izročila o napadu na Muljavo, o sršenih, ki so pregnali Turke, saj je bil spomin na Turke pri nas vedno živ, zlasti pa na Dolenjskem.

Vsa ta zgodovinska preteklost pa je Jurčiča zanimala tudi zato, ker se je tikala njegovega rodnega kraja Muljave in okolice. Iz podatkov, ki jih je zbral iz pisnih in ustnih virov, je sestavil izvirno zgodbo, saj mu zgodovina zanjo ni nudila neposrednega gradiva.

S knjigo Jurij Kozjak je Jurčič dobil prvo nagrado Mohorjeve družbe. Knjiga je izšla 1864 in je bila velikega pomena tako zanj kot za slovensko slovstvo.

Knjiga – obnova

Na hribu stoji grad Kozjak. V njem je živel graščak, ki je imel dva sinova, starejšega Marka in mlajšega Petra. Marko je bil močne postave in dobrega srca. Bil je odličen bojevnik. Ko je prerasel otroška leta, ga je oče poslal na Nemško, da bi se izuril v tedanji vedi, edino imenitni in veljavni – v orožju. Večkrat se je dokazal kot hraber junak. Ko mu je oče nenadoma umrl, so ga poklicali domov, da bi prevzel očetovo imetje in so ga odpustili s pohvalo iz cesarske vojske. Doma so ga častili vsi sosednje in ubogim kmetom ni bil nihče boljši graščak kot Marko Kozjak.

Kmalu po vrnitvi domov, se je seznanil in kasneje tudi poročil s sosedovo hčerjo Šumbregovo. Žena mu je umrla med porodom in mu zapustila sina Jurija. Vso skrb in ljubezen je tako posvetil njemu, saj ga je on tudi spominjal na prekmalu umrlo ženo.

Čisto drugačen pa je bil njegov brat Peter. Ker je bil mlajši, slabe postave in čisto nesposoben prijeti za orožje, ga je oče poslal za duhovnika. Že kot mlad je bil potuhnjen in zvit. Ker ga je oče odstavljaj in se le malo brigal zanj, ga niso marali tudi drugi. Zato se ni približal nikomur, vse je sovražil, saj je bil tudi sam misli, da ga vsi sovražijo. Zato je bil že od otroštva zagrenjen. Sicer je bil pameten, a svojeglav in se ni hotel učiti, kar so mu v kloštru velevali, zato ga je opat poslal domov. Oče ni mogel drugega, kot da mu je v zadnjem kotu gradu dodelil izbo, kjer so bile hranjene bukve. In ker Peter ni imel drugega dela, je bral te bukve.

Po smrti je oče grad zapustil Marku. Kmalu so v te kraje prišli cigani, ki so pravili, da so kristjani iz Egipta, saj so preveč radi koga ogoljufali. Tako so hoteli ukrasti tudi enega izmed Kozjakovih konj. Glavar tega krdela je bil Samol. Svojemu sinu je ukazal odpeljati konja, ko so ga zalotili in Marko je Samolovega sina zbil na tla, ta je pa zaradi poškodb umrl. Samol mu je obljubil, da bo to povrnil.

Nekega dne pride k Marku na obisk znanec iz bojev na Nemškem. Prosi ga za pomoč cesarju Frideriku III. v Celju. Marko pristane na to prošnjo in svojemu bratu zaupa grad in svojega sina, njegovo največjo radost. Petru to zelo ustreza in že razmišlja, kako bi se dokopal do bratovega imetja. In ravno v pravem času pridejo spet cigani. Samol išče Marka, da bi se mu maščeval oziroma ga ubil zaradi smrti svojega sina, ki je umrl za poškodbami. Ker Marka ni, naletijo na Petra, kateremu pa Samol razloži zakaj išče njegovega brata. Petru se zdi to idealna priložnost, s katero bo tudi sam obogatel. Pove mu, da bo Marka najbolj bolelo, če ne bo nikdar več videl svojega sina.

Tako naslednji dan Samol s svojim krdelom prijezdi do kloštra, kjer v senci pod lipo oče Bernard poučuje mladega Jurija. Cigani napadejo vaščane, ki se upirajo in odpeljejo Jurija. Samol ga proda Turkom in tako Jurij tam postane janičar. Čez nekaj časa se Samol vrne in od Petra spet zahteva plačilo za dobro opravljeno delo.

Marko se vrne iz uspešnega doma. Ko izve novico, je zelo pretresen. Postaja vedno otožnejši in žaluje za sinom. Odloči se, da bo odšel v klošter v Stično za meniha, bratu pa prepusti grad. Peter je vedno srečnejši, saj se njegov načrt uresničuje.

Na Turškem pa se Jurij hitro privadi novim navadam. Kmalu pozabi na slovenski jezik in na vero in sprejme islam. Vseeno pa je nekaj še ostalo v njem iz otroških let, čeprav se tega ne zaveda. Ne bori se zaradi krvi in uživanja ob umiranju nasprotnikov, prav tako se ne spravlja na ženske, otroke, starejše in na neoborožene ljudi. Postane najstrašnejši in najhrabrejši vojščak, poglavar janičarjev.

Samol se spet vrne, in ker ga Peter želi opehariti, cigan odide v samostan in Marku pove, kje je njegov sin in zakaj je tam. Marko od šoka omedli, Samola pa zaprejo v ječo, od koder pa zbeži.

Turki začnejo napadati najprej Štajersko, na Kranjsko in Stiško. Vnamejo se boji in veliko je ubitih. Turki zavzamejo mesto, nekateri se zatečejo v gozdove. Tam Samol

spet naleti na Petra ga reši pred Turki. Odideta v jamo nad Krko, kjer je že nekaj domačinov. Ti cigana vržejo v reko, ker jim je Peter rekel, da je ogleduh. Na tak način se ga je hotel znebiti, a Samol se je rešil. Ko se umika Turkom, sreča opata in mu pove resnično zgodbo o Juriju. Opat mu verjame in mu pove za pot, ki vodi v klošter, da bi rešil ostale, ki so še noter in na varno spravili bogastvo kloštra. Da bi ciganu verjeli, mu opat da svoj prstan. Samol po skrivni poti res odide v klošter, kjer Marku pove, da je njegov sin poveljnik turških janičarjev. Ko želijo oditi po isti poti nazaj, pa opazijo, da so tam Turki. Ti so očitno videli, ko je Samol prišel. Ropočejo tudi po velikih vratih kloštra, kjer naenkrat noter stopi poglavar. Hlapci sunkovito zaprejo vrata, tako, da se dvema turškima vojakoma raztreščijo glave. Turki so še kar vdirali, še toliko bolj, ko so zvedeli, da so jim vklenili poveljnika. Samol ga je spodnesel, tako da je Jurij telebnil po tleh in so ga zvezali. Hlapci so se trdo branili in naslednje jutro je bilo veliko turških trupel na hribu pod kloštom.

Cigan Samol Juriju pove zgodbo iz mladosti in tako sta Marko in njegov sin presrečna, da se po tolikih letih spet vidita.

Jurij se s svojim očetom ponovno naseli na grad Kozjak, kjer so vsi veseli, da se je vrnil. Peter se obesi v gozdu, Samol pa odide in se nikdar več ne vrne. Kmalu pa Marko umre, Jurij postane graščak in najboljši mož med kranjskimi plemenitaši. Ime janičar mu je sicer ostalo, ampak nobena tistih grozovitih lastnosti, katere so povezovale s tem imenom.